

Dialogul ecumenic dintre Ortodoxie și Roma în perspectiva concepției catolice actuale despre primatul papal*

Pr. Conf. Dr. Gheorghe PETRARU

Anul 2004, un an în care este omagiat pe plan universal „atletul creștinătății”, Sfântul Voievod moldav Ștefan cel Mare, canonizat de Biserica noastră, este în același timp și anul în care creștinii își aduc aminte cu durere în suflet de anul 1054, al schismei dintre Biserica Bizanțului și cea a Romei, și de 1204 când s-a înființat, pentru mai bine de jumătate de secol, Imperiul Latin de Răsărit care a scindat parcă iremediabil pe greci și latini. Deși conflictul angaja două Biserici locale, două patriarhate, între care au mai existat tensiuni și rupturi, anul 1054 a însemnat simbolic ruptura dureroasă până astăzi a Bisericii celei una a lui Hristos, eveniment ce a dus la înstrăinarea creștinilor din Apus de cei din Răsărit și invers.

Dialogul ecumenic al secolului al XX-lea a mai apropiat cele două Biserici, însă, în general, în mileniul al doilea creștin, creștinismul oriental și cel occidental au urmat o cale proprie, o repliere și o închidere în sine, ceea ce a dus la o manieră particulară de organizare și funcționare eclesială, la o gândire teologică, o experiență spirituală și o practică cultică destul de diferite de cea comună a primului mileniu creștin, desigur cu diferențele legitime ale unității Bisericii patristice.

Un parcurs cu totul aparte l-a cunoscut Biserica Occidentală prin consolidarea și dogmatizarea puterii papale, a primatului și a infailibilității suveranului pontif. Ca urmaș și continuator și al puterii imperiale a Romei, papa a cumulat în decursul secolelor, copiind parcă o evoluție politică a lumii occidentale, aplicate însă cu o anumită întârziere și defazare cronologică, funcția eclesială și cea politică, ajungând la un statut juridic și eclesial diferit de slujirea episcopală a Bisericii apostolice și patristice. De la un sediu episcopal local al Occidentului, respectiv Biserica din Roma, cu renumele și strălucirea date, prezența acolo a Sf. Petru și Pavel, de martirii numeroși și de puterea politică a capitalei imperiului, s-a ajuns la absolutism papal definit de Conciliul I Vatican după moda absolutismelor politice deja revolute, vetuste, pentru ca, o dată cu spiritul ecumenic și democratic al lumii occidentale și Conciliul II Vatican, să asistăm la deschiderea și angajarea ecumenică a Bisericii Romano-Catolice. În cele ce urmează ne

* Conferință prezentată la Colocviul internațional *Schisma din 1054. Considerații eclesiologice istorice și ecumenice*, 17-18 mai 2004, Arad, Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, Facultatea de Teologie Ortodoxă.

propunem să prezentăm unele percepții teologice asupra primatului papal chiar din partea unora dintre teologii Bisericii Romano-Catolice.

De la Papa, patriarhul Occidentului creștin, la magisteriul infailibil al Suveranului pontif

O scurtă și sintetică incursiune în istoria Bisericii papale, de fapt un patriarhat al Occidentului creștin, ne face să înțelegem ceea ce a fost și trebuia să fie această venerabilă Biserică, ce a devenit în decursul unei istorii rupte de patriarhatele orientale și ce factori teologici sau neteologici au contribuit la structurarea unei entități creștine care, deși păstrează și recuperează tot mai mult din tezaurul teologic al Bisericii primului mileniu creștin, rămâne separată de comuniunea deplină, *in sacris* de Orientul ortodox. După secole de separație între Ortodoxie și Roma s-a creat o falie multidimensională cu greu de trecut, cu toate gesturile de apropiere la cel mai înalt nivel ierarhic, cu discuțiile și acordurile Comisiei mixte de dialog teologic, cu manifestările ecumenice tot mai dese. Aceasta se datorează pe de o parte sensurilor diferite și conotațiilor semantice unilaterale chiar la o terminologie teologică unitară utilizată în cele două Biserici, dar și diferențelor în ceea ce privește practici eclesiale, care, asemănătoare la prima vedere, de exemplu faptul că avem împreună aceeași Tradiție apostolică, aceleași Taine și mijloace ale harului sfințitor, în esența lor teologică sunt diferite în mare măsură. La aceasta se adaugă o anumită ambiguitate și duplicitate romano-catolică în ceea ce privește respectarea unor decizii ale comisiilor de dialog între cele două Biserici, de exemplu respingerea, recuzarea uniatismului ca metodă de unire a creștinilor separați hotărâtă la Balamand în 1993, însă celebrarea solemnă la Roma a împlinirii a 300 de ani de la așa-zisa unire a unei părți a creștinilor ortodocși din Transilvania cu Roma.

De la început este necesar să facem precizarea, foarte clară de altfel pentru noi ortodocșii, anume că papa de la Roma n-a avut în antichitatea creștină decât funcția eclesială de episcop al Romei, capitală a Imperiului Roman, transferată din 330 la Bizanț. Biserica Romei era de fapt Patriarhia Imperiului Roman de Apus, așa cum Constantinopolul era a celui de Răsărit, Alexandria cea a creștinilor din Africa și Antiohia cea a creștinilor orientali, semiți, la care s-a adăugat Ierusalimul, „mama Bisericilor”, legat de viața, moartea și Învierea lui Hristos, Mântuitorul și Domnul. Textele sunt foarte clare și elocvente în acest sens. De fapt și astăzi se recunoaște că primul titlu al papei este cel de episcop al Romei, titlu recunoscut dintotdeauna de Biserica Ortodoxă, *primus inter pares*¹, titlu care prin ieșirea din sistemul pentarhiei a revenit de drept Bisericii constantinopolitane.

Noul Testament, prin scrierile sale interpretate în perspectiva istoriei mântuirii și eshatologiei ca plinire a tuturor în Hristos, oferă o imagine a Bisericii al cărei Întemeietor și Cap este Iisus Hristos, Domnul înviat, așezată pe temelia mărturiei evanghelice a Apostolilor, structurată în diverse locuri în funcție de

¹ Yves Congar, *Eglise et papauté. Regards historiques*, Cerf, Paris, 2002, p. 22.

elementele constitutive esențiale, anume mărturisirea de credință despre Domnul înviat, Botezul în numele Sfintei Treimi și Euharistia, comuniunea credincioșilor în Duhul iubirii în comunitățile păstorite de ierarhia sacramentală, Scripturile canonice și scrierile apostolice precum și disciplina creștină².

O mărturie foarte importantă despre Biserica Romei ca Biserică locală, fără referință la Sf. Apostol Petru, care nu a fost episcop al Romei, ci Apostolul care și-a dat viața pentru Hristos la Roma, avem în Epistola către Corinteni a Sf. Clement Romanul în care acesta, în calitate de păstor al creștinilor din Roma, se adresează păstorului Bisericii din Corint ca de la frate la frate, ca de la egal la egal, fără a avea asupra acestuia vreoa autoritate disciplinară, fără orgoliu, ci doar „cu sentimentul responsabilității de care este animat pentru pacea comunității corintenilor și de grija pentru unitatea Bisericii”³.

Sf. Irineu de Lyon, pentru care, în contextul confruntării creștinismului cu gnosticismul, Biserica este acolo unde este Duhul adevărului prin autenticitatea credinței și transmiterea acesteia cu fidelitate prin succesiune apostolică de la origini, scaunul Romei este „Biserica foarte mare, foarte veche și cunoscută tuturor, pentru că a fost întemeiată și stabilită la Roma de cei doi prea străluciți Apostoli, Petru și Pavel... Cu această Biserică, pe temeiul originii ei deosebite – *propter potentiores principalitatem* – trebuie să fie în mod necesar de acord toate Bisericile, adică credincioșii de pretutindeni, ea în care dintotdeauna, în beneficiul tuturor acestor oameni de pretutindeni, a fost păstrată Tradiția care vine de la Apostoli”⁴. Nu se pune nicidecum la Sf. Irineu problema primatului papal, ci a unei „anumite preeminențe a Bisericilor care au fost întemeiate imediat de către Apostoli”⁵ față de care este și necesar de a se manifesta încredere în ceea ce privește credința cea dreaptă, învățătura cea curată a apostolilor ce asigură și continuitatea cu originea creștină, cu Biserica Cincizecimii.

Ideea de primat papal într-o accepție incipientă trebuie sesizată în contextul unei cvasiechivalente terminologice între ideea de catolicitate și cea de romanitate, astfel că este absolut necesar a înțelege exact ce semnifică, așa cum sintetizează teologul Y. Congar în *Ecclesia catholica, Ecclesia Romana, Ecclesia catholica urbis Romae*⁶.

Termenul de **catolic**, care apare pentru prima dată la Sf. Ignatie al Antiohiei (*Către Smirneni*, 8,2) se înscrie în sfera valorii de universalitate, totalitate, dar și în cea de adevăr, autenticitate și, aplicat la Biserică, el semnifică Biserica cea

² *Histoire des dogmes*, vol. III, *Les signes du salut*, sous la direction de Bernard Sesboue, Desclee, Paris, 1995, pp. 350-351; cf. J. Hoffmann, *Eglise et son origine*, în *Initiation a la pratique de la Theologie*, vol. III, Cerf, Paris, 1993, p. 67.

³ Clement de Rome, *Aux Corinthiens*, 2, 4; 7, 1, în „Sources Chretiennes”, 167, pp. 103, 111; cf. *Histoire des Dogmes*, p. 364.

⁴ Irinee de Lyon, *Contre les Heresies*, III, 3, 2, traduction française par Adelin Rousseau, Cerf, Paris, 1991, pp. 279-280.

⁵ *Histoire des Dogmes*, p. 371; cf. J.-M.-R. Tillard, *Eglise d'Eglises. L'ecclésiologie de la communion*, Cerf, Paris, 1987, p. 49.

⁶ Yves Congar, *op. cit.*, p. 31.

adevărată căreia se opun comunitățile eretice, schismatice, sectare. Or, Biserica cea adevărată era deja pretutindeni în lume, era universală, iar această universalitate constituia emblema fiecărei Biserici locale apostolice. Astfel, noțiunea, epitetul *catolic* semnifica deodată adevărata Biserică Universală a lui Hristos reprezentată de fiecare Biserică locală în comuniune cu celelalte Biserici locale ce constituiau universalitatea creștină. În acest sens, elocvent este răspunsul unui martir din Smirna, din anul 250, care, la întrebarea „Cum te numești?”, răspunde „Creștin”, iar la cea „Al cărei Biserici?”, răspunde „Catholică”. *Ecclesia romana* desemna în antichitatea creștină Biserica locală și universală, catolică, apostolică din Roma, astfel că însăși titulatura papei era aceea de *episcopus urbis Romanae* sau *episcopus Ecclesiae Romanae*, în legătură, desigur, cu Sf. Petru, martirizat la Roma. *Ecclesia catholica urbis Romae* desemna Biserica cea adevărată, ortodoxă din Roma sau a romanilor, aria de jurisdicție locală a episcopului din cetatea vestită a Romei, o expresie utilizată apoi și ca formulă de cancelarie chiar până la Conciliul Vatican II, Papa Paul al VI-lea promulgând documentele conciliare cu titlul de *Ego Paulus, Ecclesiae catholicae episcopus*.

Începând cu papa Inocențiu I (401-417), continuând cu papii următori și, mai ales, cu Leon cel Mare (440-461), Biserica Romană, *pars universalis Ecclesiae*, este percepută, cu referință la Sf. Petru (Matei 16, 18), ca origine a apostolatului sau a episcopatului în sens iconomic, ca Biserică întemeiată exclusiv de Sf. Petru și apoi de succesorii acestuia în scaunul Romei, origine, sursă a întregii Biserici și, implicit, un primat și o autoritate normativă peste toți episcopii Bisericii, peste aspectul sinodal al acesteia; *origo, fons, caput, princeps*⁷. Papa este vicarul lui Petru, Petru este vicarul lui Hristos, iar silogistic și papa este vicarul lui Hristos, astfel că și Biserica Romei, deși parte a Bisericii Universale, prin privilegiu divin se plasează peste toate celelalte Biserici locale. *Sub se continet Ecclesia universalis*, după formula papei Inocențiu al III-lea (1198-1216), idee ce persistă până la Vatican II, care subliniază ideea că Biserica adevărată „*subsistit in Ecclesia catholica, successore Petri et episcopis in eius communionem gubernata*”⁸. Astfel că Biserica nu mai are origine în divin, în Hristos, ci în uman, în Sf. Apostol Petru și în succesorii acestuia din scaunul Romei. Acest proces de concentrare a puterii eclesiale în mâna unei singure persoane se datorează mai întâi, așa cum spune Y. Congar, „victoriei sistemului papal asupra conciliarismului”⁹.

De fapt, în Biserica Romană nu s-a înțeles niciodată exact ideea de patriarhat și, de aceea, realitatea „primatului a absorbit progresiv pe cea a patriarhatului”¹⁰. Asistăm de-a lungul istoriei papale la o trecere treptată de la realitatea eclesială exprimată prin comuniunea și colegialitatea episcopilor care propovăduiesc poporului credincios dreapta credință apostolică, sfântându-l prin sacramele și conducându-l spre Împărăția lui Dumnezeu, la concentrarea și cvasiidentificarea

⁷ *Histoire des Dogmes*, p. 398.

⁸ *Lumen Gentium*, 8, în *Concile Oecumenique Vatican II. Constitutions, Decrets, Declarations*, Centurion, Paris, 1967, pp. 23-24.

⁹ Yves Congar, *op. cit.*, p. 59.

¹⁰ *Ibidem*, p. 29.

acesteia cu persoana papei, așa cum critic afirmă același teolog. Se ajunge de la ceea ce este dat și lucrător în Biserică prin Hristos în Duhul Sfânt prin sinodalitate – *quod* – la o autoritate magisterială unică și personală care definește permanent doctrina impunând-o întregii Biserici, episcopat și laicat – *quo*¹¹. S-a ajuns ca papa să personalizeze inerența Bisericii¹².

Această trecere a fost favorizată de mai mulți factori reali, dar și de unele falsuri – *Donatio Constantini*, *Decretele*, recunoscute ca neadevărate, de altfel, de teologii și istoricii catolici. Între factorii reali ai acestui proces putem numi influența profundă a scaunului roman în întreg Occidentul latin, geniul pragmatic și organizator investit în structurile eclesiale, orgoliul imperial preluat de papi de la împărații romani, ceea ce a făcut ca Roma, cu toate înfrângerile și pierderile sale să triumfe asupra conciliarismului, a Reformei, a galicanismului, a raționalismului și iluminismului timpurilor moderne, să impună secularismului actual reevanghelizarea sau noua evanghelizare. La cristalizarea și structurarea a ceea ce numim generic trăsătura, atributul de romanitate al Bisericii Catolice a contribuit în mare măsură curia papală „instrumentul administrativ al catolicismului mondial”¹³, al centralizării latine. Această centralizare, cu toată diversitatea culturală și națională a peste un miliard de credincioși, extinse în urma misiunilor și a colonizării lumii a treia de către Occident, peste tot în lume, a reușit să dea coeziune și funcționalitate acestui imens organism creștin. La aceasta s-au adăugat și excesele și ditirambele cunoscute ale teologilor și canoniștilor ce apoteozau persoana papei intens mediatizate precum și pietatea populară. S-a creat permanent o paralelă în practica religiozității catolice, cu accentuarea unuia dintre elementele binomului, între persoanele consacrate și laicat, între Fecioara Maria și misterul lui Hristos și al Bisericii, între papă și colegiul episcopilor, între Sf. Petru și ceilalți Apostoli, ajungându-se la ruperea echilibrului teologic, eclesial, spiritual, la dogme noi, între care cea formulată la Conciliul I Vatican, prin constituția dogmatică *Pastor Aeternus*, din 1870, a primatului papal universal și a infailibilității papale în probleme de doctrină și morală creștină în exercițiul funcțiunii – *ex cathedra*.

Dogmatizarea primatului papal, o consecință a întăririi puterii papale de-a lungul secolelor, trebuie contextualizată și atmosferei politice a vremii, respectiv regimul monarhiilor constituționale absolutiste ale Europei, un model totuși tardiv pe care papa îl adoptă și îl aplică în momente de cumpănă chiar pentru statul papal amenințat de Garibaldi în contextul istoric al Conciliului I Vatican. Gestul tardiv, anacronic al papalității exprimă de fapt pretențiile eclesiale universaliste și politice ale Romei. Dar rațiunea acestui gest trebuie pusă în legătură mai ales cu exigența pastoral-misionară a Bisericii de a condamna de pe poziții de forță curente de gândire anticreștine, raționalismul, naturalismul, materialismul, ateismul ce se conturau puternic în lume. Primatul papal nu trebuie înțeles totuși din perspectiva infailibilității persoanei papei, ci a funcției magisteriale de

¹¹ *Ibidem*, p. 309.

¹² *Ibidem*, p. 307.

¹³ *Ibidem*, p. 60.

propovăduitor al Evangheliei, deși urmărea și o intensificare a devoțiunii față de persoana papei. Enciclici ulterioare precum *Humani generis* din 1950 depășesc sentința *Io sono la Traditione* în sensul pretențioasei formule „cine vă ascultă, mă ascultă”¹⁴ sau cea din *Ut unum sint* sau *Dominus Iesus* care propun ca formulă de unitate creștină recunoașterea ca autoritate supremă în Biserică a pontifului roman, condiție ce nu poate fi acceptată de către Biserica Ortodoxă nici astăzi, așa cum nu a fost acceptată nici în trecut. Se știe că în trecut autoritatea papală asupra Orientului creștin s-a exercitat prin forță în asociere cu puterile politice catolice ale Occidentului, prin încercările de a trece pe ortodocși la credința latină, de la sinoadele unioniste și latinizarea ierarhiei din Orient sau prin practica uniatismului, recuzat reciproc prin documentul de la Balamand al Comisiei mixte de dialog ortodoxo-romano-catolic. Ceea ce a atras – după cum sintetiza Părintele Dumitru Stăniloae – o întreită silnicie, respectiv a) asuprirea economico-socială, b) prigoana administrativ-militară a unui stat absolutist și c) a unei confesiuni creștine care stimula silnicia statului și se sprijinea pe ea¹⁵, astăzi, după ridicarea anatemei de la 1054 de către patriarhul Atenagora și papa Paul al VI-lea, în context ecumenic și democratic, asistăm la dialog, vizite la cel mai înalt nivel, ceea ce dă speranță pentru unitatea creștină. Recursul la memorie este însă necesar pentru a nu repeta greșelile trecutului, chiar dacă Biserica romană le recunoaște cerând scuze oficial tuturor, iar reconcilierea și invitația la o *metanoia* a tuturor Bisericilor, „o chenoză eclesiologică”¹⁶ autentică sunt acte de smerenie și de jertfă spirituală profund creștine. Nu se pot uita martirii știuți și neștiuți, unii canonizați, umilintele, chinurile la care au fost supuși creștinii ortodocși de-a lungul secolelor, iar persistența unei memorii traumatizate și cicatrizate nu poate fi depășită decât prin unitate în diversitatea legitimă a inculturației Evangheliei în istoria fiecărui popor și iubire creștină reală, izvorâtă din iubirea lui Hristos Însuși, Capul Bisericii.

Concepția ecumenistă a Bisericii Romano-Catolice. Evaluare din perspectivă ortodoxă

După secole de supremație și de orgoliu eclesial, Roma a adoptat o atitudine ecumenistă, de deschidere și dialog cu Bisericile Ortodoxe considerate schismatice, apreciate astăzi ca Biserici dinamice, cu credincioși mărturisitori în permanență, chiar în condițiile vitrege cunoscute, a drepte credințe mântuitoare, fideli propriilor Biserici și ierarhiei lor sacramentale călăuzitoare în veac spre

¹⁴ *Ibidem*, p. 311.

¹⁵ Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *Uniatismul din Transilvania. Încercare de dezmembrare a poporului român*, București, 1973, p. 11; cf. Silviu Dragomir, *Istoria dezrobirii religioase a românilor din Ardeal în secolul XVIII*, vol. I-II, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2002; cf. Pr. Gheorghe Petraru, *Ortodoxie și prozelitism*, Trinitas, Iași, 2000, pp. 167-186; Jean-Claude Roberti, *Les Uniates*, Cerf, Paris, 1992.

¹⁶ Rene Girault, *L'Oecumenisme. Ou vont les Eglises*, Centurion, Paris, 1983, p. 220; cf. Bernard Sesboue, *Pour une theologie oecumenique*, Cerf, Paris, 1990, p. 27.

Împărăția cea veșnică. Problema primatului papal în contextul ecumenic-creștin și cel democratic politic este actualmente pentru Biserica Romano-Catolică atât de ordin intern, cât și una interbisericească, intercreștină.

În plan intern, luând în considerare structura eclezială dincolo de aspectul ei monolitic și având în vedere marea diversitate teologică, spirituală, culturală a catolicismului mondial, se pot identifica trei atitudini față de primatul papal, așa cum reiese aceasta din dezbaterile teologilor acestei Biserici.

a. O primă abordare a problemei primatului papal este a teologilor care revendică păstrarea acestuia în formularea de la Conciliul Vatican I, de fapt o tardivă absolutizare a puterii papale în contextul absolutismului monarhic al Europei prin care s-a accentuat cezaro-papismul ca o credință față de papă, în primul rând, și față de Hristos, în al doilea rând.

Această perspectivă, astăzi, în contextul globalizării, supralicitează persoana și rolul papei, semn al acestei realități fiind numeroasele vizite pretutindeni în lume prin care nu putem să nu sesizăm și un amestec de tradiție creștină și de show politic și publicitar. De asemenea, această perspectivă este și riscantă, având în vedere realitatea secularizării, refuzul ideologic al transcendenței ca realitate spirituală și personală absolută, cumulat paradoxal cu credulitatea și naivitatea până la imbecilitate a noii religiozități, probă de incultură și ignoranță, de fapt cea mai crasă pseudo-religiozitate de după sfârșitul ideologiilor, de factură emoțională și imanentistă ce identifică divinul cu ceea ce se propune, se vede, chiar cu persoana umană autodivinizată. Această concepție, evident este greu de depășit după secole de promovare și este consemnată în documentele papale din Evul Mediu, de exemplu de la bula *Unam Sanctam* a papei Bonifaciu al VIII-lea până la documentul conciliar *Unitatis Redintegratio* sau enciclicile *Ut unum sint* din 1995 și cea mai recentă, *Dominus Iesus*, care reafirmă totuși că „comuniunea Bisericilor locale cu Biserica Romei și a episcopilor lor cu episcopul Romei este o condiție esențială – conform planului lui Dumnezeu – a comuniunii depline și vizibile. Într-adevăr, trebuie ca deplina comuniune, a cărei manifestare sacramentală supremă este Euharistia, să se exprime vizibil într-o slujire în care toți episcopii să se recunoască uniți în Hristos și în care toți credincioșii să-și afle întărirea credinței lor. Prima parte a Faptelor Apostolilor îl înfățișează pe Petru ca unul care vorbește în numele grupului apostolic și care slujește unitatea comunității, respectând în același timp autoritatea lui Iacob, conducătorul Bisericii din Ierusalim. Acest rol al lui Petru rămâne necesar în Biserică, pentru că având un singur cap care este Iisus Hristos ea să fie în mod vizibil în lume comuniunea tuturor ucenicilor lui”¹⁷. Se desprinde din text o deschidere spre „Bisericile Surori” din Orientul Ortodox, o invitație la recuperarea și relansarea spiritului misionar printr-un parteneriat în misiune și mărturie creștină fără o renunțare la primat și o eclesiologie euharistică fundamentată pe primatul petrin, poziții eclesiale și teologice inadmisibile pentru Ortodoxie care înțelege unitatea creștină doar în Dumnezeu-Omul Iisus Hristos și diversitatea harismatică creștină în Duhul Său.

¹⁷ *Ut unum sint*, III, 94, 97, Editura Arhiepiscopiei Romano-Catolice, București, 1995.

b) O perspectivă reformistă, propusă de alți teologi, constă în menținerea doctrinei Vatican I în spiritul și litera ei însă cu promovarea mai intensă a sinodalității la toate nivelele, implicat prin înscrierea acestei situații și confirmarea ei în dreptul canonic roman. O abordare de acest fel a avut loc la un colocviu din 1998 la Universitatea din Milano.

c) Perspectiva nouă, cea mai interesantă pentru noi ortodocșii, este cea a reformulării doctrinei primatului și infailibilității papale, în dialog ecumenic, pentru a se reveni la o funcție papală mai fidelă Noului Testament și Bisericii primelor secole. Se poate merge din această perspectivă până la legarea funcției papale de o sinodalitate generalizată în toată Biserica Romano-Catolică. Ideea nu este nouă. Ea a fost propusă la Conciliul Vatican II, când s-a sugerat o organizare și o funcționare a Bisericii Catolice după modelul celei Ortodoxe cu un patriarh al Italiei, unul al Franței și așa mai departe, însă această inițiativă a fost retrasă de pe ordinea de zi a lucrărilor.

Situația actuală în care exercițiul papal este susceptibil de arbitrarul monarhic absolut, când papa nu este legat de nimeni, însă toți episcopii – inclusiv ai Bisericilor Ortodoxe spre a avea deplină eclesialitate – trebuie să fie supuși papei, nu mai este acceptabilă nici pentru Roma însăși și cu atât mai mult nu este pentru Bisericile Ortodoxe. Acestea recunosc doar un primat de onoare pentru Întâistătorul scaunului de Constantinopol și, eventual, în perspectiva „refacerii,” nu desigur, într-un sens arheologic¹⁸ a pentarhiei primului mileniu creștin, un primat de onoare pentru episcopul Bisericii locale a Romei prin revenirea acestuia în colegialitatea episcopală, forma generală și normală de conducere în Biserica lui Hristos...

Un colocviu pe această temă a avut loc la Roma în 1997, la *Centro pro Unione*.

Se propune astfel o revizuire a concepției despre primatul papal în perspectiva Scripturii, a Tradiției, a formulelor teologice și a expresiei instituționale.

a) În perspectiva Sf. Scripturi, teologii catolici propun o depășire a interpretării simpliste și apologetice a textului Noului Testament, respectiv Matei 16, 16-19, și receptarea acestuia în sensul mărturiei mesianice post-pascale și a adorării lui Iisus Cel Înviat de către comunitatea iudeo-elenică careia i se adresează Evanghelistul ce insistă pe filiația divină a lui Iisus din Nazaret despre Care mărturisește Petru ca prim martor al Celui Înviat după ce S-a arătat femeilor mironosițe¹⁹.

b) În perspectiva Tradiției eclesiale, unitatea creștină a primului mileniu nu s-a exprimat prin primatul de jurisdicție universală și plinătatea puterii episcopului

¹⁸ Joseph Famerée, *Pour une réforme œcuménique de la papauté*, în „Annali di Scienze religiose”, 6/2001, p. 406; Idem, *Le ministère de l'évêque de Rome. Une perspective œcuménique*, „Revue Theologique de Louvain”, 1/1997, p. 66; Idem, *La fonction du pape. Elements d'une problématique*, în *Changer la papauté*, Colloque public sous la direction de Paul Tihon, Cerf, Paris, 2000, pp. 61-84.

¹⁹ J.-M. van Cangh, *Le rôle de Pierre dans le Nouveau Testament*, în *Changer la Papauté*, pp. 55-57.

roman – *plenitudo potestatis* – ci prin credința universală și apostolică a tuturor Bisericilor locale, receptarea dogmelor de către întreaga Biserică, sinoade ecumenice și locale, canoane comune, cult și spiritualitate unitare.

Această viziune este cea acceptabilă fiind și cea a convergenței spre unitatea creștină a Răsăritului Ortodox și a Apusului Catolic, după secole de separație, o dorință legitimă a creștinilor și rugăciune divină totodată (Ioan 17). Dacă, așa cum spunea papa Paul al VI-lea, funcția papală este un obstacol în calea realizării unității Bisericii lui Hristos, astfel de noi abordări sunt dătătoare de speranță. Aceasta, cu atât mai mult cu cât există tot mai multe voci în Biserica Romană care, în sensul Tradiției eclesiale a primelor secole, afirmă că nici un episcop de Roma în primele trei secole nu s-a identificat în exercițiul pastoral al scaunului roman cu Sf. Ap. Petru. Papa este un episcop și un *succesor* al Apostolilor, însă succesor numai în funcția *pastorală*, și nu în cea *intemeietoare*, așa cum au fost Apostolii, care au pus temelia Bisericii prin evanghelizare și au fost martori ai lui Hristos Cel înviat. De aceea, așa cum toți episcopii Bisericii sunt succesorii Apostolilor și episcopul Romei nu este *personal* succesor al unui Apostol, în special al Sf. Ap. Petru, ci succesor al tuturor *Apostolilor*, adică mărturisitor al dreptei credințe mântuitoare a creștinismului.

c) În perspectiva formulelor teologico-dogmatice, dialogul ecumenic între Ortodoxie și Roma redescoperă „mai buna articulare eclesiologică între primat și colegialitate sau sinodalitate”²⁰ după modelul apostolic și patristic, plecând de la reflecția asupra relației dintre Apostolii Petru și Pavel. Nu este justă disocierea, separarea misiunii Sf. Petru, purtătorul de cuvânt al apostolilor și „primatul” său evanghelizator, misionar la iudeo-creștini, pe de o parte, și „primatul” Sf. Pavel în misiunea creștină universală la neamurile păgâne. Mai mult, în contextul eclesiologiei comuniunii, primatul papal este un non-sens²¹. Episcopatul roman nu este un super-episcopat, el este evident o funcție particulară în ansamblul Bisericilor locale legată de istorie, de putere politică, de martirajul Sf. Petru și Pavel și a atâtor creștini, ceea ce creștinătatea nedivizată a primului mileniu i-a și conferit. La acestea se pot adăuga și alte merite, desigur nu în sens juridic, ci harismatic, nu în sens de *jus divinum* ci *jus humanum*, accentuate de teologii catolici, precum apelul în perioada Bisericii celei una a episcopilor la episcopul Romei, verticalitatea și libertatea față de puterea politică, avântul misionar în al doilea mileniu creștin.

Pe de altă parte, în relațiile cu Bisericile Ortodoxe, există o deschidere a Romei care apreciază antichitatea și spiritualitatea vie și puternică a acestora, Tradiția lor liturgică simbolică deosebit de bogată, sursă de reînnoire a mărturiei și vieții în Hristos în contextul secularizării, indiferenței religioase neognosticiste sau neopăgâne, într-o continuitate istorică paradoxală în raport cu calvarul și crucificarea prin care au trecut aceste Biserici, robia otomană și teroarea comunistă. Titlul de *Biserici surori* utilizat actualmente în sens diplomatico-ecclesial este măgulitor însă este nevoie de luciditate, de realism teologic, de iubire și

²⁰ Joseph Fameree, *Pour une réforme oecumenique...*, p. 405.

²¹ *Ibidem*, cf. J.-M.-R. Tillard, *op. cit.*, p. 382.

înțelepciune pentru a se ajunge la recunoașterea plinătății eclesiale care trebuie să se regăsească firesc în unitatea aceluiași Trup al lui Hristos prin reflecție teologică, iubire și decizie eclesială la cel mai înalt nivel.

Primatul de slujire, de iubire creștină al episcopului roman trebuie să se concretizeze, așa cum sugerează voci teologice autorizate, și prin renunțarea la unele expresii cu savoare păgână sau vechi-testamentară precum „Suveran pontif” sau „Pontif roman”, „vicarul lui Hristos” sau „vicarul lui Petru”, „șef” sau „cap al Bisericii”, expresii ambigui ce sugerează o viziune piramidală departe de sinodalitatea și specificul Bisericii, acela de a fi comuniune – *koinonia* – cu Dumnezeu și între oamenii răscumparați, reconciliați, călăuziți de ierarhia profetică, arhierescă și împărătească a lui Hristos²².

O întoarcere la sinodalitate în perspectiva sugerată de canonul 34 apostolic este salutară în această privință. Important este că papalitatea a dat libertate în discuții asupra primatului care atârna ca o piatră de moară în relațiile catolicilor cu ceilalți creștini, cu celelalte Biserici, într-o perioadă când Biserica Romei cere scuze tuturor pentru abuzurile din istorie asupra altor creștini și Biserici, când asistăm la o globalizare politică, economică și financiară și, paradoxal, la o descentralizare romană pentru slujire a creștinilor și a lumii în colegialitate apostolică, sinodală²³. După cum afirmă teologi catolici și experiența o arată, slujirea universală a papei este astăzi una pastorală și evanghelică, iar un gest precum acela al papei Paul al VI-lea care, la 14 decembrie 1975, când l-a primit pe mitropolitul Meliton de Calcedon, îngenunchind în fața sa și sărutându-i picioarele,²⁴ este nu doar un gest diplomatic cu totul străin de *Dictatus papae* ci unul profund creștin, apostolic, un indiciu că la mandatul expres de unitate creștină al lui Hristos, dar al Duhului Sfânt, dincolo de separațiile și orgoliile umane, se adaugă teandric și deschiderile sincere ale celor chemați să refacă, pas cu pas, unitatea pierdută de veacuri de înstrăinare.

Deschiderea ecumenică și apropierea dintre cele două Biserici, prin descoperirea de către fiecare a bogăției și vieții spirituale creștine a celeilalte, servește cauza misiunii și mărturiei creștine, a credibilității Evangheliei vieții și mântuirii²⁵. Renunțarea la vechile poziții, după un rol important în arena creștinismului mondial nu poate fi considerată ca o abdicare și o slăbiciune, cu atât mai mult cu cât – așa cum recunoștea și teologul Karl Rahner – această poziție, respectiv a primatului papal, nu era dedusă din Revelație de manieră pozitivă și „nu contrazicea cu adevărat esența creștinismului înțeles ca creștinism dat într-o Biserică universală concretă”²⁶. Așa cum afirmă Părintele Dumitru Popescu, „temeiul

²² Idem, *La fonction du pape...*, p. 74.

²³ Idem, *La primauté romaine selon L'Encyclique Ut unum sint*, în „Fe i teologia en la Historia. Estudios en honor del Prof. Dr. Evangelista Vilanova”, Facultat de Catalunya, Barcelona, 1997.

²⁴ Yves Congar, *op. cit.*, p. 64.

²⁵ Joseph Famere, *Pour l'Oecumenisme. L'Evolution de l'Eglise Catholique depuis Vatican II*, în „Revue Theologique de Louvain”, 1/1996, p. 55.

²⁶ Karl Rahner, *Traité fondamental de la foi. Introduction au concept du christianisme*, Centurion, Paris, 1983, p. 429.

unității și al reconcilierii creștine nu este o ideologie sau o filosofie, ci o persoană, și nu orice persoană, ci o persoană divino-umană, persoana lui Iisus Hristos. Cu toate diferențele doctrinale intervenite între Bisericile creștine, acestea rămân însă unite în Hristos, dincolo de barierele confesionale, fiindcă nu poate exista o Biserică creștină care să nu se sprijine pe Persoana teandrică a lui Hristos²⁷. Unitatea politică a Europei nu poate fi deplină fără o unitate creștină a acesteia în sensul catolicității locale a fiecărei Biserici în care este prezent total Hristos prin Duhul Său Cel Sfânt care pe toate le plinește.

Chiar în exacerbarea laicității seculare e posibil, în perspectiva speranței creștine și a fidelității față de Dumnezeu, să apară acea invocare a lui Hristos și a Bisericii Sale, ca odinioară a macedoneanului ce striga în vis Sf. Pavel: „Treci în Macedonia și ne ajută”, iar Biserica, sinteză dintre Revelație, gândirea greacă și pragmatismul latin²⁸, prezentă tainic, discret, dar cu puterea lui Dumnezeu în această lume, va fi pretutindeni la locul și la timpul potrivit pentru a da mărturie despre Dumnezeu și iubirea Sa care înveșnicește umanul și cosmosul.

²⁷ Pr. Dumitru Popescu, *Ortodoxie și contemporaneitate*, București, 1996, p. 49.

²⁸ Cardinal Joseph Ratzinger, Damaskinos, Mitropolit al Elvetiei, *Moștenirea creștină a Europei*, Trinitas, Iași, 2002.

The ecumenical dialogue between the Orthodox Church and Rome concerning the present Catholic vision on the papal primacy

The study „The ecumenical dialogue between the Orthodox Church and Rome concerning the present Catholic vision on the papal primacy”, written by Lect. Dr. Gheorghe Petraru is an analysis of the main aspects in the theological discussions of the two Churches and the future perspective of the road to unity. The first chapter is an introduction in the theology of dialogue between the two confessions. The second chapter „from the Pope, the Patriarch of the Christian Occident to the infallible magisterium of the Pontiff” speaks about the main differences in meaning and expression of the two Churches and the arguments brought in favour of each vision. The history of papal supremacy from the bishop of Rome to the Head of the Church and Vicar of Christ, with all the misunderstandings and misconceptions, come to show the real meaning of papacy in the present world. All the sources of this conception are analysed, among them the historical, political and theological ones. The third chapter refers to the ecumenist vision of the Rome – an Orthodox evaluation.